

מסורת הש"ס

(א) וצחיס ס. תמורה כא. [תוספתא סנהדרין פ"ג, (ב) [מגינה ג': וס"ג], (ג) [נצחיס ג. ס:], (ד) [ראה יד כג], (ה) [גמדנר ית], (ו) רש"א. ראשונה, (ז) רש"א. קריאה והידוי מעשר שני בשנה טו, (ח) [דף ח: ופסטי הגרסא דכא], (ט) [משנה ג],

תורה אור השלם

1. ואִבְלֵתָּ לַפִּנִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ שָׁם מְעַשְׂרֵךְ דִּגְגֶךָ תִּירֶשֶׁךָ וְיִצְתָרְךָ וּבְכֹרֶת בָּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ לַמֶּנָּח וּלְיִצְחָק אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּל הַקְּיָמָם: דְּבָרִים יד כג 2. וְבָאת אֶל הַבֵּית אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּיָמֶיךָ הַהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלֶיךָ הַגְּדִילִי דִּיּוֹם לֵיל אֱלֹהֶיךָ בִּי בְּאֵתִי אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לְחֵת לִנְחֵל: דְּבָרִים כ ג

הגהות הב"ח

(א) גִּבְרָא מֵאִמְתִּי חִיבִין כִּלְיָל וְהָת מ' נִמְחָק: (ב) שֶׁם דֹּאכָא בְּסוּרֵי הֶגֶר. י"ב עיין בְּחוּס' ר"פ הַסְפִּיעִנָּה דף פא ד"ה לַמְשׁוּטִי אֲדַמְתָּ נִכְסֵי: (ג) רַס"י ד"ה שְׁלֹשָׁה וְכוּ' בְּסִפְרֵי. י"ב וּבִמְסַכְתָּ תִּמְמַהֵּר דף כ"א: (ד) תוּס' ד"ה יִכּוֹל יַעֲלֶה אֶדָם מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בִּמְנָח: (ה) ר"ה אֲפִילוּ וְכוּ' אֲלִיבָא דְמִד' וְלֹא קְדוּשַׁת בֵּית: (ו) ר"ה וְכוּ' מֵאִי מִיָּא מִיַּעֲבִי לִיהַ לַעֲלוּ: (ז) בִּא"ד מִיִּפּוּק לִיה בְּלֹא הִיקְשָׁא דְבֵל הִיבָא דְלֵכִיל הִי לְהוּ וְכוּ' קָשָׁה דְקָאמַר לַעֲלוֹלִם כִּלְיָל וְהָת ו' נִמְחָק: (ח) בִּא"ד וְלֹא הִי מִמַּעֲטִין לִיה מֵהָךְ הִיקְשָׁא וְכוּ' אֵין אֲוֹכְלִין קְדִישֵׁי קְדִישִׁים וְקְדִישִׁים קְלִיס: (ט) בִּא"ד וְטַעְמָא דְבִכּוּר לֹא מִשּׁוֹס קְדוּשַׁת הַבֵּית אֵלָּא:

מֵאִמְתִּי חִיבִין עֲלִיָּן. מִיתָה זֶר הֲאֹכְלִין: **שְׁלֹשָׁה דְבָרִים**. זו אחת מהן וכולן שנויין בספרי (ז) (א): **יכול יעלה אדם כו'**. קסבר קדושת הארץ לא בטלה ונריך להפריש מעשרות וקאמר יכול יעלנו ויאכלנו צירושלים בלא פדיון: **ס"ז כו'**. לפיכך טעון בית. ולקמיה פריך מאי שנא בכור דפשיטא ליה ובמעשר מיבעי ליה: **מלוא מי ליכא**. וכיון דמלוא איכא נפרוך נמי קרייה דמלוא: לא **פסיקא ליה**. ומיהו בישראל אפילו עיכובא איכא למימר: **ונידהר דינא וניתי צמה הלד**. למא לי היקשא נימא בכור יוכית וחור הדין הלד השוה שצן שטעונין הצאת מקום ואינו נוהגין אלא בפני הבית: **אד מוצת**. זה למתן דמים וזה להנחה: **ומאי קסבר**. האי תנא דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר: **אי קסבר קדושה ראשונה**. של בית קדשה לעשה ולקדשה לעמיד בלא כי היכי דסגינא ליה בקדושת הארץ וקא מיבעיא ליה מי קרינא ביה השתא בלא חומה לפני ה' אלהיך או לא וקא פשיט מעשר מבכור: **אפי' בכור נמי**. יקרב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעמיד בלא סגינא ליה מקריביס אע"פ שאין בית כדאמרין במגילה נקראת (דף י.'): ה"ג ואי **קסבר לא קדשה אפילו בכור נמי חיבעי**. ואי קסבר קדושת הבית בטלה ומיבעיא ליה צמעשר הואיל ואינו נריך לבית אי מתאכיל צירושלים לפני ה' קרינא ביה אי לא אפי' בכור נמי כי האי גוונא תיבעי ליה כגון בכור שזרק דמו וחרצ הבית ועדיין בשרו קיים מהו שיאכלוהו: **אמר רבינא לעולם קסבר לא קדשה והכא**. דקא פשיט ליה למעשר מבכור בבכור שאינו נריך לבית דומיא דמעשר עסקינן והא דפשיטא ליה דלא מתאכיל משום דליתקש בשרו לדמו דכתיב(ז) ואת דמם שזרקו על המזבח וגו' ובשרם יהיה לך וגו' וילף מנייה בשעה שהיא ראויה לזריקת דם אתה אוכל את הבשר ולא משנהרס המזבח: **וכי דבר הלמד בהיקש**. מן הדם: **חזור ומלמד**. על המעשר בהיקש הא קיימא לן בצוחים באזוהו מקומן (דף מט:): שאין למדין בקדשים למד מן הלמד: **חולין הוא**. ובחולין למדין למד מן הלמד:

הניחא

דאמרין למסקנא דלא קדשה אס כן מאי מיבעי (א) לעיל יכול יעלה פשיטא דלא יעלה צירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו דלא כאוכל גבי בכור נמי למה לי היקשא דבשרו לדמו תיפוק ליה (א) דבלאו ההיקשא דהיכא דלכיל הו לכו כחוך לחומה כיון דלא קדשה והו ליה לאוכל קדשים בחוך ועוד קשה דקאמר ולעולם דלא קדשה כו' ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מתאכיל בכור בלא בית ולא הו ממעטינן (ב) מהך ההיקשא וקשה דהא מוכח פרק קדשי קדשים (וצחיס ס.) דמוצח שנפגס אין אוכלין קדשים קליס ואמנאי הא מוכח הכא היכי דקדשה דנאכל אפילו ליכא מוצח ושאינ הכא דלא קדשה לכן נריך לומר דגריס לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי והכי פירושא אפילו מעשר נמי לא יהא מתאכיל צירושלים כלל בלא פדיון דלא הו כלל לפני ה' אלהיך ואין לתמוה אי לא קדשה אס כן לא משכחת מעשר קדושת הארץ בטלה דודאי קדושת בית לא קידשה אצל קדושת הארץ קדשה לעמיד בלא לענין מעשרות ולא תליא הא בזה אצל הכא מיירי שאין המוצח כלל בנוי וגרים לעולם קדושה ראשונה קדשה לעמיד בלא וטעמא דבכור לאו משום קדושת (ט) הארץ אלא משום קדושת שזרו לדמו דבעינן שיהא המוצח קיים בשעת אכילת בשרו הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון ואס תאמר צרייתא דאמרה צבורים יוכיחו מנלן דצבורים לא מתאכלי כשאין מוצח אס המוצח אלל מוצח וחרצ דבעי למילף מעשר מינייהו יש לומר דודאי הא דאמרין בצרייתא צבורים אלו שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשציל הנחה ולא בשציל אכילה לחוד ומעשר לא נריך לבית אלא בשציל אכילה לצד אלא דלא חייש ליה לפי שאינו נשאר במסקנא ומה שזוקק הש"ס להעמיד בבכור שזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו כשהוצא אחר הבית כמו צבורים משום דתנא מסיים קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שזרע אחר הבית אלא דמי כלל למעשר דהא מחוסר מתן דס ואימורין כדכ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור נריך לבית אלא דוקא בשציל האכילה דלפני ה' והשתא הויא דומיא דמעשר דודאי צמשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבצורים שהוצאו אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא ובכור נמי צתתחלת הצרייתא יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאז לא היה טועה דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמים:

אלו הן הלוקין פרק שלישי מכות

יב. עין משפט

יבול יעלה אדם מעשר (ז) בידו בזמן הזה. ויאכלנו בלא פדיון קדושה (ז) (ירושלים) לא בטלה לענין מעשרות: **וְלִיבֹא מִצֻּחַ בּוֹ'**. פירוש שכן טעונין קריאה למלוא קודם שיאכל צבורים ומעשר שני אוכלין אותו בלא שום (ז) קריאה ומה שקורין למעשר בשנה שלישית היה ולא לא היה נוהג כלל מעשר שני: **מִזֶּה לְהַצִּיר הַשּׁוּשׁוּ שִׁבְחָן שִׁבְחַן יֵשׁ בְּחַן צַד מִזֻּבַּח**. ויש למפרך שכן אסורים לזרים כדפריך רבה לעיל(ז) והא דלמר צצרייתא צבורים יוכיחו צ"ל דמיירי בצבורים שהופרשו צפני חורבן הבית דאס הופרשו אחר הבית אינן קדושין כלל וחולין הן דמתן פרק שני (ז) דצבורים יש צתרומה ומעשר מה שאין כן בצבורים שהתרומה והמעשר אוסרין ויש להם שיעור ונוהגין בכל הפירות צפני הבית ושלל צפני הבית וצבורים אינן אלא בשצעה מינין וצפני הבית:

אֲפִילּוּ בְּכוּר נָמִי. צ"ל דמיירי אס עשה מוצח חרק דמו אליבא (ט) דקדושת בית לא בטלה דמקריבין אע"פ שאין בית דבלא מוצח פשיטא דבכור לא דהא צעי מתן דס ואימורים ואס תאמר לימא דבכור דצרייתא דקאמר מה בכור וכו' מיירי היכא דלא עשה מוצח וי"ל דלההוא ודאי לא הוה מדמי בכור למעשר ולא דמי ליה מעשר: **וְאִי סָבַר רָא קְדִישָׁא אֲפִילּוּ בְּכוּר נָמִי תִּיבַעִי**. כך גרסת רש"י דמוקי ליה בבכור שנשחט וזרק דמו קודם חורבן ההוא הוה לא דומיא דמעשר כדפ"ה וא"ת אי לא קדשה אס כן לא משכחת לה מעשר דקדושת הארץ בטלה וי"ל דודאי קדושת בית לא קדשה אצל קדושת הארץ קדשה לעמיד בלא לענין מעשרות אצל קשה דאי לא קדשה קדושת הבית לעולם א"כ צמות מותרות הבית בזה תליא כדמוכח צמגילה (דף י.'): ואס כן ביצא מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל כדאמרין צוצחיס (דף קיב:): בלו לגוז ולגצעון הותרו הצמות וקדשים קליס ומעשר שני נאכלין בכל העיר וי"ל דמיירי שגדל לפני הבית שהחזק להציאו לקמוס וצחכי ניחא נמי קושיא קמיימא ומסיק דלעולם לא קדשה כהאי גוונא אצל קשה לגירסא זו

לעיל יכול יעלה פשיטא דלא יעלה צירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשה ותו דלא כאוכל גבי בכור נמי למה לי היקשא דהיכא דלכיל הו לכו כחוך לחומה כיון דלא קדשה והו ליה לאוכל קדשים בחוך ועוד קשה דקאמר ולעולם דלא קדשה כו' ומקשינן בשרו לדמו משמע דאי אמר קדשה מתאכיל בכור בלא בית ולא הו ממעטינן (ב) מהך ההיקשא וקשה דהא מוכח פרק קדשי קדשים (וצחיס ס.) דמוצח שנפגס אין אוכלין קדשים קליס ואמנאי הא מוכח הכא היכי דקדשה דנאכל אפילו ליכא מוצח ושאינ הכא דלא קדשה לכן נריך לומר דגריס לעיל ואי סבר לא קדשה מעשר נמי והכי פירושא אפילו מעשר נמי לא יהא מתאכיל צירושלים כלל בלא פדיון דלא הו כלל לפני ה' אלהיך ואין לתמוה אי לא קדשה אס כן לא משכחת מעשר קדושת הארץ בטלה דודאי קדושת בית לא קידשה אצל קדושת הארץ קדשה לעמיד בלא לענין מעשרות ולא תליא הא בזה אצל הכא מיירי שאין המוצח כלל בנוי וגרים לעולם קדושה ראשונה קדשה לעמיד בלא וטעמא דבכור לאו משום קדושת (ט) הארץ אלא משום קדושת שזרו לדמו דבעינן שיהא המוצח קיים בשעת אכילת בשרו הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכיל מעשר נמי לא מתאכיל בלא פדיון ואס תאמר צרייתא דאמרה צבורים יוכיחו מנלן דצבורים לא מתאכלי כשאין מוצח אס המוצח אלל מוצח וחרצ דבעי למילף מעשר מינייהו יש לומר דודאי הא דאמרין בצרייתא צבורים אלו שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשציל הנחה ולא בשציל אכילה לחוד ומעשר לא נריך לבית אלא בשציל אכילה לצד אלא דלא חייש ליה לפי שאינו נשאר במסקנא ומה שזוקק הש"ס להעמיד בבכור שזרק דמו לפני הבית ואינו מעמידו כשהוצא אחר הבית כמו צבורים משום דתנא מסיים קרא דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שזרע אחר הבית אלא דמי כלל למעשר דהא מחוסר מתן דס ואימורין כדכ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור נריך לבית אלא דוקא בשציל האכילה דלפני ה' והשתא הויא דומיא דמעשר דודאי צמשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבצורים שהוצאו אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא ובכור נמי צתתחלת הצרייתא יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאז לא היה טועה דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמים:

רשא

צפני הבית וחרצ וכו' וילף בקר דכי היכי דאי הו דס השתא לא היה מוקי, דלא קידשה לעמיד בלא, בכר נמי לא יאכל (תמורה שס).

כז א מיי פ"ג מהל' צבורים הל' א סג עשין קלט:
סח ב מיי שס הל' ב:
סח ג מיי פ"ב מהל' מעשר שני הל' א סג עשין קלט:
ד [מיי פ"ג מהל' צבורים הלכה י:]:
ה [מיי שס הלכה ז:]:
ע ז מיי פ"א מהל' תרומות הל' ה ופ"ז מהל' ביה הצמורה הל' טז:

מוסף רש"י

שלשה דברים משום שלשה זקנים. ר' ישמעאל ור"ע וכן טנאי (תמורה כא. עיי"ש) דבר אחד מפי כל זקן וזקן (נבחים ט:). ר' ישמעאל אומר. זו היא אחת מתן (שס). יבול יעלה אדם מעשר שני. דקסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריכה הפרשת מעשרות מן התורה (א"י צמעשר שיהפוש קודם שנטלה הארץ קאמר, וקאמר יטול יעלנו ויאכל עכשיו. ש"מ) צירושלם בלא פדיון (שס). בכור ומעשר ובצבורים. דטענין הצאת מקום דכמי (דברים יג) והצאתם שמה עולותיכם וגו' ותרומת ידכם אלו צבורים (תמורה כא.). מה בכור אינו נאכל כו'. כדמפרש לקמיה דצעי מתן דמים ואימורין למזבח (שס). שכן טעון מתן דמים. הלכך נריך בית ומזבח בצבורים (שס). ובידוהו. שאין טענין מתן דמים וצריכין בית דכתיב והניחו לפני מוצח (שס) צבורים אינן נאכלין אלא בפני הבית דכתיב והנחתו לפני ה' אלהיך (תמורה שס). שכן טעונינם הנחה. לפני המוצח דכתיב והנחתו לפני ה' אלהיך (שס) הלכך צעו בית דהחזקין למזבח לכן (נבחים שס). וליהדר דינא. למא לי קרא. ליהדר דינא ולימא בכור יוכית וחור הדין. הלד השוה שצין שטענין הצאת מקום ואין נאכלין אלא בפני הבית. אף אי אציא מעשר (תמורה שס). צד מזבח. זה למתן דמים ואלו להנחה (נבחים שס). ומאי קסבר. דפשיטא ליה דבכור אינו נאכל ומעשר שני מספקא ליה (תמורה שס). אפילו בכור נמי. תרוייבו בכור ומעשר בני הבאה יניחו ויקרינט, הואיל והשתא נמי קדושה היא ירושלם להקריב (שס). אי קסבר כו' ולא קדשה לעתיד לבא. ואפילו הכי מספקא ליה ממעשר, מיבעי ליה נמי בכור, ואמאי יליף מעשר שני מבכור (שס) אי קסבר קדושת בית בטלה ליה ומיבעי ליה צמעשר הואיל ואינו נריך לבית מי מתאכיל צירושלים ולפני ה' קרינא ביה או לא, אפילו בכור כה"ג נמי מיבעי ליה, כגון שקרבו דמיו ואימוריו וחרצ הבית ובשרו קיים מהו דהקיש הכתוב ואין נכון להעמיד בבכור שזרע אחר הבית אלא דמי כלל למעשר דהא מחוסר מתן דס ואימורין כדכ"ל ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור נריך לבית אלא דוקא בשציל האכילה דלפני ה' והשתא הויא דומיא דמעשר דודאי צמשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבצורים שהוצאו אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא ובכור נמי צתתחלת הצרייתא יכול היה להיות בבכור שאחר הבית אלא שאז לא היה טועה דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר והיינו דמותיב שכן אין טעון מתן דמים:

צפני הבית וחרצ וכו' וילף בקר דכי היכי דאי הו דס השתא לא היה מוקי, דלא קידשה לעמיד בלא, בכר נמי לא יאכל (תמורה שס).